

Міністерство освіти і науки України
ЛЬВІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ
Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва

Кафедра дизайну

**КОРОТКИЙ ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК-ДОВІДНИК ОСНОВНИХ
ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПЕРСПЕКТИВА»**

м. Косів – 2020р.

Нісевич В. З. Короткий тлумачний словник-довідник основних термінів і понять з перспективи. Косів: КІПДМ ЛНАМ, 2020. 25 с.

*Автор-упорядник: **В.З. Нісевич**, викладач кафедри дизайну*

Рецензенти:

1. *Юрчишин Г.М., кандидат архітектури, професор, заслужений архітектор України, член-кореспондент Академії архітектури України, член НСХУ.*
2. *Малиновський В.І., кандидат тех. наук, доцент, заслужений працівник освіти України.*

Розглянуто та затверджено на засіданні кафедри

« _____ » _____ 2020 р. протокол № _____

Передмова

Вивчаючи різні види перспективного зображення, предметів і способів побудови та інших завдань перспективи, необхідне знання спеціальної термінології.

З метою поглиблення знань студентів та зручності у користуванні фаховою літературою складено короткий тлумачний словник-довідник основних термінів і понять з навчальної дисципліни «перспектива». Словник охоплює найбільш вживані терміни і поняття, що зустрічаються в основних підручниках та додатковій літературі з композиції, перспективи, живопису, рисунку, проектування, конструювання, архітектурного дизайну тощо. Він містить понад 170 термінів та може використовуватись як додаток до будь-якого навчального посібника з перспективи.

Навчально-методична розробка призначена для студентів, викладачів, аспірантів мистецьких вищих навчальних закладів освіти, а також може бути корисна архітекторам, художникам, дизайнерам та всім, хто цікавиться перспективою.

А

АКСОНОМЕТРІЯ (від грек. *axón* – вісь і *metro* – вимірюю) – один із видів перспективи, застосований на методі проектування. Аксонометрію по-іншому називають ще паралельною перспективою, ділиться на три види: ізометрію, диметрію, триметрію. Аксонометричні проєкції відносять до наочних зображень.

АНТУРАЖ (франц. *entourer* – оточувати) – стилізоване зображення елементів оточуючого середовища (переважно як об'єкт зображення, декорація), використовується при декораціях в театральній перспективі.

АНФІЛАДА (франц. *en* – в, *file* – ряд) – ряд прямолінійно розміщених суміжних кімнат, з'єднаних дверима або відкритими арками, що створює наскрізну перспективу інтер'єру.

АПСИДА (грец. *apsis*, *род.* *apsidos* – склепіння) – східна частина храму, де міститься вівтар. Апсида має форму напівкруглого, прямокутного чи багатокутного виступу будівлі, перекритого півкуполом або зімкнутим напівсклепінням.

АРКА (італ. *arco*, лат. *arcus* – дуга, вигин) – криволінійне, дугоподібне перекриття прорізів у стіні будівлі або прогонів між двома колонами. Арки бувають різноманітних видів та форм, залежно від стилю.

АРКАДА (франц. *arcade*) – ряд арок, що утворюють балюстраду.

Б

БАЗА (грец. *basis* – основа) – нижня розширена частина підніжжя колони, стовпа, пілястра, п'єдесталу.

БАЛЮСТРАДА (франц. *balustrade*, з італ. *balaustrata*) – невисока огорожа балконів, сходів, галерей тощо, утворена з фігурних стовпчиків (балясин), з'єднаних угорі перекладиною. Стійки балюстради називаються балясинами.

БАНЯ – сферичний дах, верх храму, церкви.

БАРОКО (від італ. *barocco* – вибагливий, химерний) – стиль в архітектурі та мистецтві, що характеризується примхливістю форм та декоративною пишністю; виник в Італії, швидко прийнявся в Європі. В Україні у XVII –

першій половині XVIII століття бароко, поєднавшись з місцевими традиційними елементами, дало так зване козацьке бароко.

В

ВЕРХНЯ АБО ПОХИЛА ПЕРСПЕКТИВА – вид лінійної перспективи, при побудові якої використовуються три точки зору. Цей вид лінійної перспективи використовується, коли потрібно передати відчуття висоти зображуваного предмета, так нібито глядач дивиться на нього з висоти або навпаки розглядає високі предмети знизу вгору.

ВИГЛЯД – зображення тієї чи іншої поверхні предмета, яка повернута до глядача. Вигляд має три основні зображення: а) вигляд спереду, головний (фронтальна проекція), б) вигляд зверху, план (горизонтальна проекція), в) вигляд зліва (профільна проекція).

ВИСОКИЙ ГОРИЗОНТ – передбачає виразніше зображення на картині переднього плану композиції, детальний показ меблів чи інших предметів на предметній площині.

ВИСОТА ЛІНІЇ ГОРИЗОНТУ – (L). Відстань від лінії горизонту до лінії основи картини.

ВИСХІДНА ПЛОЩИНА – площина, яка нахилена під довільним кутом до картинної та предметної площини.

ВІДМИВАННЯ – прийом монохромного світлотіньового моделювання зображення на проектних, архітектурних, технічних, конструктивних кресленнях багаточисельного нанесення слоїв туші, зображення може також підсвічуватись аквареллю.

ВІСЬ СИМЕТРІЇ – уявна пряма лінія, що проходить через центр або середину якого-небудь тіла, предмета чи простору.

ВЛАСНА ТІНЬ – неосвітлена частина поверхні предмета, куди світлові промені не потрапляють.

Г

ГАБАРИТНИЙ РОЗМІР (франц. gabarit – розмір) – гранична зовнішня величина предметів, архітектурних об'єктів, машин тощо.

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПЛАН – науково обґрунтований перспективний план забудови житлових, промислових, громадських та окремих архітектурних об'єктів.

ГІПОТЕНУЗА (грец. hypoteinusa) – найбільша сторона прямокутного трикутника.

ГЛИБИНА КОМПОЗИЦІЇ – композиція, у візуальній оцінці якої враховуються, перш за все, параметри простору, силует композиційного поля і характер його предметного наповнення.

ГОЛОВНА ТОЧКА КАРТИНИ – (P). Прямокутна проекція точки зору Z на картинну площину.

ГОЛОВНИЙ ПРОМІНЬ ЗОРУ – промінь зору, який виходить з оптичного центра ока глядача і направлений до центру зображуваного предмета, він визначає загальний напрямок погляду та формує вісь або висоту конуса, обмежуючого поле зору глядача та перетинає картинну площину по центру.

ГОТИКА (від італ. gotico – готський) – мистецький стиль часів Пізнього Середньовіччя, виник у XII столітті. Характерною його рисою є гострота ліній, шпилястість будівель, арок, дверей, вікон-вітражів, видовженість форм малярства й скульптури. В Україні елементи готики використовувались у кам'яній архітектурі XIV – XV століть, а також у дерев'яних спорудах XII – XIII століть.

ГРИЗАЙЛЬ – монохромний живопис – прийом живописної імітації рельєфних зображень в інтер'єрі: фризів, плафонів, панно тощо.

Д

ДЕФОРМАЦІЯ – викривлення зображення з декількох точок зору. Руйнація пластичної форми, конструкції, зміна розмірів.

ДЖЕРЕЛО СВІТЛА – вихідне начало світла, буває природнім або штучним. Природні джерела світла – це Сонце і Місяць. Їхні промені вважаються паралельними, а освітлення від них паралельним або сонячним. Штучне джерело – це лампа, ліхтар, свічка, лампада тощо. Промені від штучного

(центрального) джерела світла виходять з однієї точки, і таке освітлення називається факельним або точковим.

ДЗЕРКАЛЬНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ – відображення від площини дзеркала (дзеркальної симетрії) на однаковій відстані точок предмета. При побудові відображення предмета в дзеркалі, потрібно із кожної точки предмета провести перпендикуляр до площини дзеркала і продовжити його на однакову відстань за дзеркало, тоді кінець кожного перпендикуляра задасть зображення відображеної точки предмета.

ДИЗАЙН – художньо-конструкторська діяльність, спрямована на створення нових видів і типів виробів, об'єктів, які відповідали б вимогам суспільства (функціональності, технологічності, конструктивності, естетичності, гігієнічності, ергономічності та економічності).

ДИМЕТРИЯ – вид аксонометрії з коефіцієнтом глибинного викривлення 0,5 – 0,7. Диметричні зображення найбільш наближені до перспективних.

ДИСТАНЦІЙНІ ТОЧКИ АБО ТОЧКИ ВІДДАЛЕННЯ – (F_1 , F_2). Точки, що лежать на лінії горизонту праворуч і ліворуч від головної точки картини на однаковій відстані, яка дорівнює зоровій відстані D (відстані від точки зору до картини).

ДІАГОНАЛЬ (лат. *diagonalis*, грец. *diagonios* – що йде від кута до кута) – відрізок прямої, що з'єднує вершини двох кутів многокутника, не прилеглих до однієї сторони, або дві вершини многокутника, які не належать одній грані і ділять їх навпіл.

ДІОРАМА (грец. *dia* – крізь, наскрізь + *horama* – вид) – картина разом із бутафорним планом (фігурами людей, макетами різних предметів) для підсилення загального враження; картина, виконана на прозорій тканині, матовому склі тощо і спеціально освітлена для створення враження об'ємності.

ДУГА – округла крива лінія, яка викреслюється циркулем чи лекалами.

Е

ЕКСТЕР'ЄР (франц. *exterior*, лат. *exterios* – зовнішній) – зовнішній вигляд будівлі.

ЕЛІПС (грец. ellipse – брак, нестача) – плоска овальна крива, що є геометричним місцем точок, сума віддалей яких від двох заданих точок (фокусів) є величиною сталою; обриси предмета, що нагадують таку замкнуту криву.

ЕЛІПСОЇД – замкнена овальна поверхня з трьома взаємно перпендикулярними площинами симетрії, утворена обертанням еліпса навколо однієї з двох його осей.

ЕПЮР – перетворення просторової системи елементів проекційного апарата на площину, тобто суміщення картинної площини і предметної. Після обернення на кут 90 градусів утворюється одна вертикально розміщена площина рисунка.

ЕСКІЗ (франц. esquiss – схема, конспект) – попередній начерк малюнка, картини або її частин; початкове оформлення скульптурного твору в зменшеному масштабі; технічний рисунок, виконаний від руки, з дотриманням основних правил креслення, який має всі дані, необхідні для виготовлення зображуваних предметів. Вирізняється вільною, швидкою манерою виконання, де може бути детально прорисований.

3

ЗВОРОТНА ПЕРСПЕКТИВА – вид перспективи, зображення предмета уявляються збільшеними по мірі віддалення від глядача, картина при цьому має декілька горизонтів і точок зору. При зображенні у зворотній перспективі предмети розширюються, центр збігу ліній знаходиться не на горизонті, а ніби в середині глядача. Зворотна перспектива орієнтована на глядача і його духовний зв'язок із світом символічних образів. Цей вид перспективи застосовувався у візантійському та давньоруському малярстві, а також в епоху середньовіччя.

ЗЕНІТ (лат. zenith – дорога, напрям) – найвища точка небесної сфери над головою глядача.

ЗЕНІТНА АБО ПЛАФОННА ПЕРСПЕКТИВА – вид перспективи, у якій зображення виконуються на горизонтальній площині, за способом побудови подібна з фронтальною; нею виконуються задачі більш повної і наглядної демонстрації аранжування приміщення, розташування меблів та предметів в інтер'єрі, нетривіального художнього рішення предметної площини (підлоги, поверхні землі, стелі (плафонів)). При побудові зенітної перспективи глядач спостерігає зверху приміщення або з висоти пташиного польоту. Плафонна перспектива передбачає спостереження глядача у середині приміщення знизу в верх.

«ЗОЛОТИЙ ПЕРЕРІЗ» – застосовувана у стародавньому живописі, графіці, архітектурі, пропорція росту; геометрична або цифрова форма, у якій сума двох сусідніх елементів ряду «золотого перерізу» дорівнює наступному його елементу; гармонійний поділ; золотий перетин: 0,146 – 0,236 – 0,382 – 0,618 – 1,00 – 1,618 – 2,618 і т.д. При вираженні такого ряду цілими числами: 3 – 5 – 8 – 13 – 21 – 34 – 55 – і т.д. – ряд Фібоначчі (італ. математик XIII ст.).

ЗОРОВА ВІДСТАНЬ АБО ДИСТАНЦІЯ – (D) – відстань від точки зору до картинної площини.

I

ІЗОМЕТРИЯ – вид аксонометрії, вимірювання проводиться однаково по всіх трьох координатних осях 120x120x120 градусів.

ІЛЮЗІЯ – імітація видимого світу в перспективі, створення уявлення реально існуючих предметів і простору. Застосовується в театральній перспективі при виконанні декорацій. Буває випадковою або спрямованою.

ІЛЮМІНАЦІЯ – включення у креслення підписів і позначень.

ІМПРЕСІОНІЗМ – напрям у мистецтві, що виник наприкінці XIX ст. і прагнув відтворити найтонші відчуття й переживання художника. Художники цього мистецького напрямку найбільш глибоко відтворювали у своїх картинах повітряну перспективу.

ІНТЕР'ЄР – (франц. interieur – внутрішній вигляд) функціонально або естетично утворений простір у середині будівлі. Особливий жанр в

образотворчому мистецтві, дизайні, призначений для зображення архітектурного середовища, кімнат, залів тощо.

ІРРАДІАЦІЯ – явище візуального сприйняття предметів, розміщених між джерелом світла і глядачем; світлові промені «розмивають» силует спостерігаючого об'єкта.

К

КАПІТЕЛЬ (від лат. capitellum – голівка, маківка) – горішня частина колони, пілястра чи стовпа, на яку спирається балка.

КАРТИННА ПЛОЩИНА АБО КАРТИНА – (К) – площина розміщена між глядачем та зображуваним предметом переважно перпендикулярно до предметної площини (Н) і служить для побудови перспективних зображень.

КАРНИЗ (нім. Karnies) – горизонтальний виступ, що міститься над вікнами, дверима та увінчує стіни будівлі, підтримує його покрівлю й захищає стіни від дощової води, яка стікає з покрівлі.

КАРТИННИЙ СЛІД – точка перетину прямої з картинною площиною.

КВАДРАТ (лат. quadratus – чотирикутний) – рівнобічний чотирикутник.

КВАДРАТНА СІТКА – сітка із прямих ліній, паралельних і перпендикулярних до картинної площини. Квадратну сітку використовують при побудові перспективних зображень з великою кількістю кривих ліній на горизонтальній і вертикальній площині, при високій точці зору, швидкій побудові перспективи та у випадках, які не вимагають великої точності.

КЛАСИЦИЗМ (від лат. classicus – взірцевий) – мистецький стиль у європейській культурі XVII – початку XIX століття, для якого зразком було мистецтво Греції та Риму часів античності. Характеризується суворістю й геометричністю форм. В Україні поширений у XVIII – XIX століттях.

КЛАУЗУРА – контрольна короткотермінова проектна вправа з максимальною виразністю, відображаюча суть художнього, архітектурного та дизайнерського задуму автора.

КОЕФІЦІЄНТ ВІДОБРАЖЕННЯ – характеристика відображаючої поверхні, виражена у відсотковому співвідношенні яскравості падаючого і відображеного світла.

КОЛО – замкнена крива, всі точки якої однаково віддалені від центра.

КОЛОНА (франц. *colonne*, італ. *colona*, від лат. *columna*) – споруда у вигляді стовпа, яка служить підпорою фронтонів будівлі або є монументом.

КОЛОНАДА (франц. *colonnade*) – ряд колон, які об'єднані горизонтальним перекриттям.

КОМПОЗИЦІЙНИЙ АНАЛІЗ – метод наукового дослідження будови і структури, розташування та взаємний зв'язок складових частин творів живопису, скульптури, архітектури тощо.

КОМПОЗИЦІЯ – (від лат. *compositio* – створення, розміщення) – будова, структура художнього твору, зумовлена його змістом, характером і призначенням. Композиція – важливий, організуючий елемент художнього твору, який надає йому єдності та цілісності. Особливості композиції визначаються специфікою жанру стилю, змістом витвору й індивідуальними можливостями автора.

КОМПУНУВАТИ – створювати композицію картини, перспективних зображень та проєктів.

КОНТРАСТ (франц. *contraste*). У живописі, фотографії – велика, різка відмінність у яскравості або кольорі предметів.

КОНТРАЖУР – освітлення об'єкта джерелом світла зі сторони, протилежній ракурсу спостереження. Контражур є причиною явища іррадіації.

КОНТУР – (франц. *contour*, італ. *contorno*) лінія, яка окреслює силует предмета та окремої його деталі. Контур визначається великою художньою виразністю.

КОНТУР ВЛАСНОЇ ТІНІ – поєднання прямих, по-різному розміщених відносно площини, на яку падає тінь; лінія поділу світла і тіні.

КОНУС – геометричне тіло, що утворюється обертанням прямокутного трикутника навколо одного з катетів.

КОНУС ЯСНОГО ЗОРУ – промені, проведені з точки зору на коло поля ясного зору, який характеризується величиною кута зору.

КРЕСЛЕННЯ – зображення предмета, виконане за певними правилами. За кресленням ми можемо зробити висновок про побудову і форму предмета, розміри або окремих його частин. В перспективі існує термін: перспективне креслення або архітектурне креслення.

КРУГ – частина площини, обмежена колом.

КУБ, ГЕКСАЕДР (грец. kydos) – правильний шестигранник, усі грані якого – квадрати.

КУЛЬМАН – установлена вертикально або під кутом дошка для креслення.

КУПОЛ (франц. coupole – купол, італ. cupola – купол, склепіння, лат – cupula – бочка, барильце) – елемент завершення будівлі у вигляді опуклого перекриття (склепіння), купол – просторово-конструктивна суть перекриття. Якщо мова йде про об’ємну форму, поверхню, то бажано вживати термін баня, а якщо про конструктивне рішення – купол. За формою купол може бути напівкруглий, шоломовидний або стрілочастий, цибулиноподібний, грушоподібний, його ставлять над круглими, овальними, прямокутними в плані мурованими і зрубними стінами.

КУПОЛЬНА ПЕРСПЕКТИВА – вид перспективи, що виконується на внутрішній поверхні купола (кулі, еліпсоїда), використовується при побудові розписів на куполах. Розташування глядача передбачається в середині приміщення.

КУТ – геометрична фігура, утворена двома лініями, що виходять з однієї точки.

КУТ ДОПУСТИМОГО БАЧЕННЯ – кут до 53 градусів, при куті допустимого бачення зорову відстань доцільно вибирати в межах двох – чотирьох радіусів поля ясного бачення.

КУТ ЗОРУ – кут, точка зору якого віддалена від картини на величину певного радіуса поля ясного зору, при одному радіусі кут зору становить 90

градусів, якщо два радіуси – 53 градуси, при трьох радіусах – 37 градусів, чотирьох радіусів – 28 градусів, п'яти радіусів – 22 градуси.

КУТОВА ПЕРСПЕКТИВА ІНТЕР'ЄРА – вид лінійної перспективи зображення інтер'єра, який характеризується найбільшою реалістичністю, де площини стін зображують не паралельними до картини, а повернутими під певним кутом до неї.

Л

ЛЕКАЛО – фігурна лінійка для викреслювання кривих ліній.

ЛІНІЙНА ПЕРСПЕКТИВА – вид перспективи, у якій зображення предметів зводиться до побудови перспективних зображень ліній контура цих предметів на картинній площині. Вивчає закони, зміни величин однакових фігур по мірі їх віддалення від глядача.

ЛІНІЙНО-ТОНАЛЬНЕ КРЕСЛЕННЯ – застосовується при проектуванні та викресленні перспективних зображень середовища або використання перспективи існуючого предметно-просторового середовища для фону виробів. Наприклад, план кімнати, розгортка стін, перспектива може зображатись в лініях тоді, як виріб тонується, або навпаки, фон промальовується якимось ахроматичним тоном, а виріб викреслюється лінійно.

ЛІНІЯ – риска, вузька смужка, справжня або уявна, на поверхні чогось.

ЛІНІЯ ГОРИЗОНТУ АБО ГОРИЗОНТ (грець. horizon, род. horizontos) – межа доступного для спостереження відкритого ландшафту. Якщо через око глядача провести площину горизонту, паралельну предметній площині, то вона перетне картину по лінії h . Лінія горизонту на картині завжди лежить на висоті очей глядача, проходить через головну точку картини P і практично збігається із зображенням лінії видимого географічного горизонту.

ЛІНІЯ ОСНОВИ КАРТИНИ – (kk). Лінія перетину картинної площини з предметною площиною. Вона визначає положення картини на предметній площині.

ЛІНІЯ СХОДУ – лінія, яка утворюється при продовженні до безконечності лінії, проходячи через будь-яку сторону або ребро зображуваного предмета.

ЛЮНЕТ (франц. lunette – лунка) – арочний отвір у склепінні або стіні, обмежений в нижній частині горизонтально. Люнети бувають наскрізні і «глухі». У наскрізні вміщують вікна, а «глухі» використовують для прикрашення мозаїкою, розписом, скульптурою.

М

МАСШТАБ (нім. Maßstab) – відношення величини довжин зображення (на карті, кресленні, проекті, картині тощо) до величини довжин самого зображуваного предмета.

МАСШТАБ ВИСОТИ – масштаб, побудований на прямій, перпендикулярній до предметної площини.

МАСШТАБ ГЛИБИНИ – масштаб, побудований на прямій, перпендикулярній до картинної площини.

МАСШТАБ ШИРИНИ – масштаб, побудований на прямій, паралельній до основи картини.

МАСШТАБНІСТЬ – суб'єктивна, якісна оцінка розмірів зображуваних предметів, яка залежить від соціокультурних, історичних та інших факторів, визначаючих психологію індивідуального сприйняття відносної величини спостережуваних об'єктів.

Н

НАРИСНА ГЕОМЕТРІЯ – наука, яка вивчає методи побудови зображень просторових фігур на площині, що ґрунтується на застосуванні центрального проектування. Вона є теоретичною основою методів зображення, прийнятих у різних галузях техніки. Належить до спеціальних дисциплін, які викладаються у вищих навчальних закладах освіти.

НЕЙТРАЛЬНА ПЛОЩИНА – (N). Площина, яка проходить через точку зору Z паралельно картині.

НЕЙТРАЛЬНИЙ ПРОСТІР – простір, що лежить між нейтральною площиною і картиною. Цей простір називається також проміжковим.

НИЗХІДНА ПЛОЩИНА – площина, точки якої у будь-якому напрямку від картини наближаються до предметної площини. Лінія збігу низхідної площини, розташована під горизонтом паралельно до слідів площини і основи картини.

НИЗЬКИЙ ГОРИЗОНТ – горизонт, який залежить від зміни висоти точки зору. Він приваблює глядача кращими можливостями у показі декоративних елементів стель, куполів, стін інтер'єру приміщення, небесного простору.

О

ОВАЛ – замкнена крива, окреслена дугами кіл.

ОРТОГОНАЛЬНА ПРОЕКЦІЯ (грец. *orthogonios* – той, що має прямий кут) – зображення предмета на певній поверхні (аркуші, планшеті, екрані, картині тощо) під прямим кутом або прямими кутами.

П

ПАДАЮЧА ТІНЬ – тінь, яка утворюється на площині від предмета, що освітлюється з протилежного боку. Форма падаючої тіні залежить від форми освітлюваного предмета, джерела світла, відстані, положення, а також форми і розташування інших тіл, які оточують предмет.

ПАННО (фр. *panneau*, лат. *pannus* – шматок тканини) – велика частина поверхні стін або стелі, яку заповнює скульптурне, рельєфне, малярське або мозаїчне зображення.

ПАНОРАМНА ПЕРСПЕКТИВА – вид перспективи, що виконується на поверхні циліндра, використовується в панорамах і при виконанні декорацій.

Глядач при цьому знаходиться в середині циліндра.

ПЕРЕРІЗ – зображення фігури, що отримуємо при уявному розсіканні предмета однією або декількома площинами.

ПЕРПЕНДИКУЛЯР (лат. *perpendicularis* – прямовисний) – пряма лінія, що утворює кут 90 градусів з даною прямою або площиною; відрізок цієї прямої між даною точкою і точкою перетину прямих або прямої з площиною.

ПЕРСПЕКТИВА (франц. *perspective*, лат. *perspicere* – бачити наскрізь, правильно бачити, уважно розглядати) – наука, яка вивчає побудову зображень об'ємних фігур, предметів на різних проекційних поверхнях, залежно від

уявних змін їхньої величини, чіткості, зумовлений ступенем віддаленості від глядача.

ПЕРСПЕКТИВА ПРЕДМЕТА – зображення, яке є центральною проекцією предмета.

ПЕРСПЕКТИВА ТОЧКИ – точка перетину картинної площини проекційним променем, який виходить з точки зору і напрямлений до точки – об'єкта проектування.

ПЕРСПЕКТИВНИЙ МАЛЮНОК – малюнок, який виконаний з урахуванням перспективи.

ПЕРСПЕКТОГРАФ – прилад, за допомогою якого креслять перспективні проекції споруд, інтер'єрів, меблів, машин або деталей.

ПІРАМІДА – багатогранник, одна грань якого є багатокутник (основа), а бічні грані – трикутники, що мають спільну точку – вершину піраміди.

ПЛОЩИНА – найпростіша поверхня, найбільш поширений геометричний об'єкт для виконання на ньому найрізноманітніших зображень.

ПОВІТРЯНА АБО ТОНАЛЬНА ПЕРСПЕКТИВА – розглядає закономірність впливу шару повітря на колір зображуваних предметів, зміну контрасту та відтінків залежно від віддалення предмета у глибину простору, умов освітлення. Повітряну перспективу у кресленні передають за допомогою техніки відмивання. Теоретичне обґрунтування цей вид перспективи отримав у XVI ст. в роботах Леонардо да Вінчі, широко застосовувався в голландських пейзажах XVII ст. і у XIX столітті в роботах імпресіоністів.

ПОЗИЦІЙНІ ЗАДАЧІ – задачі на побудову і визначення взаємного положення фігур та їх елементів, зображених на картині.

ПОЛЕ ЗОРУ – це перетин конуса зору з площиною картини, перпендикулярною до головного променя. Поле зору у перерізі з картиною за формою наближене до овалу.

ПОЛЕ ЯСНОГО ЗОРУ – перетин головного променя з картиною. Поле ясного зору ми бачимо у вигляді кола, воно дуже мале, порівняно з полем зору.

Розміри поля ясного зору залежать від відстані точки зору до картини і зображуваних предметів.

ПОРТАЛ (іт. portale – вхід, брама) – архітектурно оформлений і виділений на фасаді вхід до будівлі, споруди.

ПОРТИК (лат. prticus) – монументальний навес перед входом споруди, будівлі, що підтримується колонадою чи аркадою.

ПРЕДМЕТНА ПЛОЩИНА – в перспективі позначається (Н). Вона розглядається нескінченною, розташовується горизонтально, на ній розміщені зображувані предмети. Наприклад, в інтер'єрі предметною площиною є підлога, якщо зображують екстер'єр, пейзаж, предметна площина – це поверхня землі.

ПРЕДМЕТНИЙ ПРОСТІР – нескінченний простір за картинною площиною, в якому розміщені зображувані предмети та об'єкти проектування, що зображаються на картині.

ПРЕДМЕТНИЙ СЛІД – точка перетину прямої з картинною площиною.

ПРИЗМА – багатогранник, що утворюється в перерізі призматичної поверхні двома паралельними площинами. Призма називається правильною, якщо в її основі лежить правильний багатокутник.

ПРОЕКТ (лат. projectus – кинутий уперед) – сукупність документів (розрахунків, креслень, малюнків тощо), необхідних для, зведення архітектурних споруд, ландшафтного середовища, побудови інтер'єру приміщень, виготовлення меблевих виробів, предметів декоративно-прикладного мистецтва, промислового дизайну.

ПРОЕКТАНТ – автор проекту або той хто складає проект.

ПРОЕКТУВАННЯ – процес побудови зображення на площині (папері, планшеті, екрані тощо) просторових фігур.

ПРОЕКЦІЙНИЙ АПАРАТ – 1. Система площин, ліній і точок, яка використовується для побудови перспективних зображень. 2. Оптико-механічний апарат (прилад), який проєкціюють на екран зображення плоских оригіналів: креслень, малюнків, фотокопій тощо.

ПРОЕКЦІЯ (лат. projection – викидання) – зображення предмета на певній поверхні.

ПРОСТІР – необмежена протяжність (в усіх вимірах); тривимірна протяжність над землею.

ПРЯМА ЛІНІЯ – одне з основних геометричних понять, яке, при систематичному викладі геометрії, береться за вихідне й не підлягає означенню.

ПРЯМА ВИСХІДНА – пряма загального положення, якщо з віддаленням від глядача (точки зору) лінія піднімається.

ПРЯМА НИЗХІДНА – пряма загального положення, якщо з віддаленням від глядача лінія знижується.

Р

РАКУРС (франц. rascourci – вкорочений) – перспективне зменшення віддалених від глядача частин зображуваних на площині предметів, що призводить до зміни їхніх звичних обрисів; фото, кіно. Незвична для ока перспектива зображення предмета, спричинена непаралельністю площини світлочутливого шару фотоматеріалу до площини, в якій розташований предмет.

РАПЦДОГРАФ – креслярський інструмент поршневої конструкції, використовується в графічних роботах при інтенсивному використанні необхідності частой заправки тушшю, бувають різної товщини.

РЕЙСФЕДЕР (нім. Reißfeder – креслити + перо) – креслярський інструмент, за допомогою якого проводять графічні роботи з тушшю і рідкими фарбами, має великий діапазон графічних можливостей в кресленні.

РЕЙСШИНА (нім. Reißschine – креслити + шина, рейка) – креслярська лінійка Т-подібної форми, за допомогою якої проводять паралельні лінії.

РЕЛЬЄФНА ПЕРСПЕКТИВА – вид перспективи, що зображає простір при спостереженні з тої чи іншої точки зору в певних умовах постановки на місці призначення статуї скульптури, рельєфу фриза, скульптурного панно, рельєфів на плоскій стелі, склепінні тощо.

РЕФЛЕКС (лат. reflexus – відбиття) – зміна тону або збільшення насиченості забарвлення предмета, яке виникає при відбитті світла, що падає від сусідніх освітлених предметів.

РОКОКО (франц. rococo) – мистецький стиль, поширений у першій половині XVIII століття. В основі декоративних елементів стилю – криві лінії, які нагадують мушлю. Рококо характеризується примхливо-вишуканим оздобленням та декоративністю, вигадливим орнаментом.

РОЗРІЗ – зображення предмета, виробу, уявно розсіченого однією або декількома площинами.

С

СКЛЕПІННЯ – опукле перекриття, що з'єднує стіни, підпори будівель, мостів. В мурованій або дерев'яній архітектурі, завершення під дахом у бабинці або пресвітерії. Типи склепінь: хрестове, циліндричне, стрілчасте, зімкнуте, парусне тощо.

СЛІДИ ПРЯМОЇ – точки перетину прямої з предметною площиною.

СТЕЛЯ – верхнє внутрішнє плоске перекриття завершення приміщення.

СТЕРЕОСКОПІЯ – одержання об'ємних, просторових рельєфних зображень предметів способом стереоскопічної кінозйомки, фотозйомки. У перспективі стереоскопічними кресленнями можна користуватись в якості наочних посібників. Для того, щоб вони сприймались стереоскопічно, вони не повинні перевищувати розміри, обумовлюванні фізіологічними можливостями ока людини.

СФЕРА (грец. sphaïra – куля) – замкнута поверхня, всі точки якої рівновіддалені від центра. Предмет, який за формою схожий на кулю.

СФЕРИЧНА ПЕРСПЕКТИВА – вид перспективи, який розглядає перспективні зображення з декількох точок зору; присутні також нахил вертикальних осей до центру і поворот площин до переднього плану. Сферичні спотворення можна спостерігати на сферичних дзеркальних поверхнях. При цьому очі глядача завжди перебувають у центрі відображення на кулі. При зображенні предметів у сферичній перспективі всі лінії глибини будуть мати

точку сходу в головній точці картини і будуть залишатись суворо прямими. Також прямими будуть головна вертикаль і лінія горизонту. Всі інші лінії будуть по мірі віддалення від головної точки все більш і більш згинатися, трансформуючись нарешті в коло.

СХИЛ даху будівлі – похила поверхня даху.

Т

ТЕАТРАЛЬНА ПЕРСПЕКТИВА – вид перспективи, що виконується на декількох площинах, використовується при виконанні декорацій.

ТЕХНІЧНИЙ РИСУНОК – зображення, виконане на око і від руки за правилами аксонометрії.

ТІНЬ – темний відбиток на предметній, вертикальній або похилій площині від предмета, на який не попадає освітлення, або місце, закрите від природного чи штучного джерела світла. Тінь буває власна і падаюча.

ТОН – співвідношення білого і чорного. Поняття тон застосовується, як поняття світлої або темної сторони предмета, освітлення предмета. Але, крім стану освітлення, тон одночасно передає колір або відтінок кольору. Він є графічним засобом для передачі структури і матеріалу виробу.

ТОНАЛЬНЕ КРЕСЛЕННЯ – зображення, яке, за допомогою тону, передає об'єм запроєктованого у перспективі предмету штриховкою, пером, тушшю, чорною або коричневою аквареллю. Найзручніший матеріал тут вважається туш.

ТОЧКА – основний найпростіший і неподільний геометричний елемент простору. З неї починається вивчення і побудова перспективних зображень на картині.

ТОЧКА ДОВІЛЬНОГО ПОЛОЖЕННЯ – точка, яка знаходиться у перетині з картинною площиною, може бути розміщена нижче або вище площини горизонту, може лежати у площині горизонту на скінченній відстані від картини. Відносно головної вертикальної площини точка може бути розташована в лівій чи правій половині предметного простору або лежати безпосередньо в ній.

ТОЧКА ЗОРУ – (Z). Центр (полюс проєкції), у якому розташоване око глядача, з якого проводяться проєкційні промені до усіх точок об'єкта зображення. Точка зору визначає положення ока глядача відносно картини і предметної площини.

ТОЧКА ПЕВНОГО ПОЛОЖЕННЯ – точка, яка розташована на предметній або картинній площинах.

ТОЧКА СТОЯННЯ – (z). Прямокутна проєкція точки зору (Z) на предметну площину.

ТОЧКИ СХОДУ – точки в перспективі, які знаходяться на лінії горизонту, визначають напрям перспективного скорочення ліній, формують об'єми ортогональних об'єктів при побудові їх перспективного зображення.

ТРАКТАТ (лат. tractatus – обговорення) – наукова праця, у якій детально розглядаються окремі проблеми живопису, перспективи, архітектури.

ТРИМЕТРІЯ – вид аксонометрії, вимірювання проводиться по всіх трьох осях по різному.

У

УЯВНИЙ ПРОСТІР – нескінченний простір, який відділений нейтральною площиною від нейтрального простору; простір за спиною глядача. Глядач не бачить предмета, що лежить в уявному просторі.

Ф

ФАКЕЛ (нім. Fackel, лат. fax – скіпка) у перспективі – штучне джерело світла (свіча, лампа, ліхтар тощо), яке розташоване на невеликій відстані від предмета.

ФАС (франц. face, лат. facies – обличчя) – вигляд спереду обличчя, предмета тощо.

ФАСАД – зовнішній лицьовий бік будівлі, споруди. Вертикальна проєкція об'єкта.

ФОТОГРАММЕТРІЯ – технічна дисципліна, яка розглядає способи визначення розмірів, форми та положення предмета у просторі на основі вимірювання їхніх фотографічних зображень.

ФРЕСКА (італ. fresco – свіжий) – малярство водяними фарбами на свіжому вогкому тиньку (штукатурці).

ФРОНТАЛЬНА ПЕРСПЕКТИВА ІНТЕР'ЄРА – вид лінійної перспективни зображення інтер'єра, в якому одну із сторін зображують паралельно до картинної площини, а інші перпендикулярно.

ФРОНТАЛЬНИЙ – спрямований обличчям до глядача (фігура в рисунку, живописі, скульптурі).

ФРОНТОН (фр. fronton, від лат. frons (frontis) – передній бік) – верхня частина фасаду будинку, портика, колонади, що утворює собою трикутну площину, обмежену схилами даху й карнизом.

ФУНКЦІОНАЛІЗМ – стильовий напрям в архітектурі, дизайні кінця першої чверті ХХ ст. Основна теза функціоналізму – «форма наслідує функцію». Вихідний імпульс цьому стильовому напрямку дали творчість архітекторів М. Бройєра (1902 – 1981), Л. Міс ван дер Роє (1886 – 1969), Ле Корбюз'є (1887 – 1965), А. Аалто (1898 – 1976), В. Гропіус (1884 – 1969) та ін., а також об'єднання Веркбунд, Баухауз і російський ВХУТЕМАС.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ РОЗМІРИ (лат. functio – діяльність, величина, що змінюється у міру зміни іншої) – розміри окремих елементів, їх взаємоорієнтація і фіксація в просторі відносно предметної площини, вони відповідають антропометричним, біомеханічним, фізіологічним даним людського тіла, забезпечують людині зручне користування предметами інтер'єру, екстер'єру тощо. Функціональні розміри підпорядковуються ергономічним вимогам, регламентуються державними стандартами і нормативними документами. Зовнішній вигляд предмета, об'єкта повинен формуватись на базі функціональних розмірів.

Ц

ЦЕНТРАЛЬНЕ ПРОЕКТУВАННЯ – спосіб побудови проєкцій, коли проєкційні прямі направлені з однієї точки (центра або полюса) і проходять через кожну точку фігури до перетину з площиною проєкції.

ЦИЛІНДР – геометричне тіло, що утворюється обертанням трикутника навколо однієї з його сторін.

ЦИРКУЛЬ (лат. *circulus* – коло) – креслярсько-вимірювальний інструмент, який складається з двох ніжок, з'єднаних між собою шарніром для розхилання на потрібну відстань. Циркуль використовується для викреслювання дуг, кіл і вимірювання довжини ліній.

Ш

ШАБЛОН – Пристрій, за допомогою якого виготовляють однакові формою, розміром і т. ін. деталі та вироби при їх серійному чи масовому виробництві.

Я

ЯСКРАВИЙ – котрий вирізняється яскравістю тону, інтенсивністю свого забарвлення.

ЯСКРАВІСТЬ – візуальне відчуття сили світлових променів, випромінюючого джерелом світла або відображеного поверхнею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є. А., Василюшин Я. В., Шпильчак В. А. Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури: Навч. посібник. – Львів: Світ, 2001. – 240с.
2. Ацбергер Й. Л. Перспектива: Навч. посібник. – Львів: ІЗМН, 2001. – 120с.
3. Барышников А.П. Перспектива. – Москва: Искусство, 1955. – 200с.
4. Верхола А. П. Словник з креслення. – К.: Вища школа, 1994. – 203с.
5. Дячун З. Й. Конструювання меблів: Корпусні вироби: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2007.– 4.1.– 387 с.
6. Лециус Е.П. Построение теней и перспективы ряда архитектурных форм / Учеб. пособие. – М.: «Архитектура–С», 2005. – 144с.
7. Мигаль С.П. Проектування меблів: Навч. посіб. – Львів: Світ, 1999. – 216с.
8. Михайленко В. Є., Найдис В. М. Тлумачення термінів з прикладної геометрії, інженерної та комп'ютерної графіки. – К.: Урожай, 1998. – 197с.
9. Панофский Э. Перспектива как «символическая форма». Готическая архитектура и схоластика / Пер. с нем., англ., лат., др.греч. И. Хмелевских, Е. Козиной, Л. Житковой, Д. И. Захаровой. – СПб.: Азбука-классика, 2004. – 336 с.
10. Ратничин В. М. Перспектива. – К.: Вища школа, 1977. – 136с.
11. Ратничин В. М. Перспектива: Учеб. пособие. – К.: Высшая школа, Голов, 1982. – 232с.
12. Теодору Х. Перспектива. – Бухарест: Мередиане, 1964. – 605с.
13. Ткачев В.Н. Архитектурный дизайн (функциональные и художественные основы проектирования): Учеб. пособие – М.: Архитектура – С, 2006. – 352 с.: и
14. Флоренский П.А. Обратная перспектива. Соч. в 4-х тт. – Т. 3 – М.: Мысль, 1999. – С.46–98.
15. Щербаківський В. Українське мистецтво: Вибрані неопубліковані праці / Упор. В. Ульяновський. – К.: Либідь, 1995. – 288с.
16. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440с.

17. «Энциклопедия импрессионизма и постимпрессионизм» / Сост. Т.Г. Петровец. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2000. – 320 с.: ил.
18. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2009. – 1008с.